

Եկեղեցական պատմութեամբ զբաղողը շատ յաճախ կը բախին պատմական մութ խնդիրներու, զորոնք հարկ կ'ըլլայ լուծել միայն աղբիւրներու վրայէն ուղղակի: Իսկ ձեռքի տակ ունենալ այն աղբիւրներն ամէն անգամ դժուարին եւ երբեմն անհնարին իսկ, մանաւանդ այնպիսի տեղեր ուր Հիւսիս Դոն մասոնեացիք: Դժուարութիւնս դիւրացնելու, անհնարին կարելի ընելու նպատակաւ միայն լոյս կը տեսնէ առաջիկայ գործս, ուր ի մի ամփոփուած են եկեղ. պատմութեան մէջ խնդրոյ առարկայ եղող ընագիրներն՝ յունարէն եւ լատիներէն, հնուած նորագոյն քննական հրատարակութիւններէն:

O. Kirch ժամանակագրական գասաւորութեամբ տուած է հոս այլ եւ այլ հաստատներն Ա—Ը գործերու հայոց, ժողովոյ, կայսրներու, արտաքին եւ ներքին պատմագիրներու գրուածքներէն, նաեւ ինչ ինչ արձանագրութիւններ: Այս հաստատներու մէջէն, բաց ի հնագոյնէն՝ մեզի համար օգտակար կրնան ըլլալ Եփեսոսի Ա. ժողովէն (432) մինչեւ Յրուղիան ժողովի (692) շրջանին վերաբերեալ կտորները, որոնք իրենց ներքեւ ունին մանաւորապէս Նեստորական, Միաբնեայ, Միակամայ եւ նման խնդիրներ: Ամբողջութեամբ արուած են ջնջմով, Անաստասայ, Թուստիանու, Հերակլի, Կոստանդեայ Բ. թղթերը այս մասին:

Կը յուսնք թէ հայ բանասէրք չեն վերպններ զայն իրենց ուշագրութենէն:

Հ. Ն. ԱՍԿՆՆԱՆ

KARL KRUMBACHER: Populäre Aufsätze. Leipzig, B. G. Teubner, 1909, 8°, XII—388. Գին՝ Mark 6.—, թիւր. 7.—.

Հանգուցեալ անուանի Բիւզանդագէտի Կ. Կրումբախերի († 12 Դեկտ. 1909) յընթաց տարիներու (1885—1908) այլ եւ այլ թերթերու մէջ գրած Բիւզանդական իրաց վերաբերեալ «յոգուածներու» ամփոփումն կը ներկայացնէ գրուածքս, որ շատ յարմարութեամբ կը կրէ իրեն խորագիր՝ «Ժողովրդական գրուածքներ», այս է՝ գրուածքներ, որոնք բաց ի մասնագէտներէ՝ նաեւ ընդհանուր հետաքրքրուողներու շրջանին մատչելի կրնան ըլլալ: Չորս խմբի ստորակարգուած են հաստատները (ընդ ամենը 24), 1. Կոստանդուպոլիս, 2. Կոստանդուպոլիս եւ Զուլալա: Հայ ընթեր-

ցողներն յատկապէս կրնան հետաքրքրել երրորդ եւ չորրորդ խումբերը, ուր ընծայուած են ակնարկներ Թուրքիոյն իշտիք վրայ (էջ 153—168)՝ առթիւ Շ. Դիհլի համաժողովի գրուածքին, Բիւզանդական Ժ. Կոստանդուպոլիս վրայ (էջ 109 եւն): Ամբողջ գրուածքին մէջ ուշագրուած է սակայն ամենէն աւելի Գ. Բաթիւր, ուր աչքի կը զարնէ 20րդ հաստատն՝ Die armenische Kunst (էջ 267—278), հաստատս ցրած է հեղինակն 1891ին (ի թերթին Münchener Neueste Nachrichten, 1891, Nr. 225) առթիւ Բ. Սորբէգովսկիի «Էջմիածնի Աւետարանին» վրայ կատարած ուսումնասիրութեան, ուրեմն ժամանակ մը, երբ շատ ոչինչ էր Եւրոպայի ծանօթութիւնն Հայոց եւ մանաւանդ հայ արուեստին առանձնաշատութեանց վրայ: Այս էր անշուշտ պատճառն որ հեղինակն այնպէս յոռետես աչք նկատած է հայուն դերը պատմութեան մէջ եւ հայ արուեստին նշանակութիւնը: Եւ իսկ Սորբէգովսկի այն շրջանին ուրիշ կարծեաց աէր էր, քան այսօր. եւ անշուշտ նաեւ Կրումբախեր այլազգ կը խորհէր եւ պիտի գրէր իւր կենաց վերջին տարիներուն, եթէ գրէն նոր շարժեր նոյն նիւթին վրայ (համա. առ այս էջ 384, Ծ. 60):

Հ. Ն. ԱՍԿՆՆԱՆ

MINAS TCHÉRAZ: Nouvelles Orientales. Préface de Frédéric Macler. Paris, E. Leroux 1911, 8°, pp. XVIII, 135. Գին՝ 3 ք. 250.

«Petite Bibliothèque arménienne» Բ. Հատորն կը կազմէ առաջիկայս, որ կ'ամփոփէ իւր ծոցը յայտնի հրապարակագիր Մինաս Չէրազի մանրագէտներէն 13 հատոր: Հաստատներն հանուած են մեծաւ մասամբ «La France Littéraire» թերթէն: Որչափ կ'երեւայ նոր են թուրովին 12րդ եւ 13րդ հաստատները:

Հետաքրքրական են ամենն ալ՝ գրուած հայերեսաբանական շեշտով եւ վարժ գրչով:

Քր. Մակլէրի յատուցութեան կը գծէ համառօտի հեղինակին կենսին եւ գրական գործունէութիւնը: Ուրախութեամբ պիտի ողջունենք նաեւ Գ. Հատորն՝ «Հայկական հեքեմներ», որ պատարաստութեան վրայ է:

Հ. Ն. Ա.

